

ČESKÁ VEŘEJNÁ POLITIKA JAKO VĚDNÍ DISCIPLÍNA
A JAKO PŘEDMĚT ZKOUMÁNÍ¹

Martin Potůček

Czech Public Policy as a Scientific Discipline and as an
Object of Research

Abstract

This article sums up the development of public policy as a scientific discipline and as an object of research and instruction in the Czech Republic. This is presented within a historical context (examining different stages of the development of Czech social sciences even before it was formalized, and the development of its being constituted since the early 1990s) with due regard for the broader cultural, political and institutional context of its formation and application. A characteristic is given of the main streams of research and instruction in the field (with references to key literature, its authors and context). This is followed by a reflection of results and specification of development potentials.

¹ Děkuji svým kolegům Palovi Fričovi, Jiřímu Musilovi, Antonínu Raškovi, Jiřímu Remrovi a Arnoštovi Veselému za podněty a připomínky k pracovní verzi tohoto textu.

1. Úvodem

Příspěvek analyzuje vývoj veřejně politického výzkumu, vývoj vědní disciplíny nazývané veřejná politika a podobu její vysokoškolské výuky v České republice, a to prostřednictvím historické rekapitulace v členění do jednotlivých vývojových etap. Bere v potaz i širší kulturní, politický a institucionální kontext vývoje oboru, včetně role jednotlivých osobností. Zabývá se i formováním institucionálního rámce oboru jako takového. Jeho omezením (a zároveň paradoxně i jistou výhodou) je, že jeho autor byl a stále je jedním z aktérů tohoto procesu. Na jedné straně jsou tedy nabízený výběr i interpretace faktů subjektivní; na straně druhé byl (jako zúčastněný pozorovatel) schopen zaznamenat i skutečnosti jinak těžko dostupné. Je tedy i výzvou k doplnění uváděných skutečností a nabídkou k další diskusi.

2. Začátek 20. století

Stává se, že vynikající mozky předběhnou svými úvahami myšlenkové stereotypy svých současníků třeba i o několik generací. I v českém sociálně vědním myšlení se vynořilo několik myslitelů, kteří formulací problémů a návrhy cest jejich řešení kladli základy oboru, o mnoho desetiletí později nazvaném *veřejná a sociální politika*. Už v 70. letech 90. století provedl Albín Bráb skvělou analýzu pracovních podmínek v severních Čechách a podílel se, mimo jiné i jako ministr zemědělství Rakouska-Uherska, na formování hospodářské a sociální politiky té doby. Nepochybně Tomáš Garrigue Masaryk svojí *Otázkou sociální, Ideály humanitními* a širokým konceptem demokracie [Masaryk 1990, 2000]. Ferdinand Peroutka svojí charakteristikou problémů spjatých s formováním české státnosti v monografii *Budování státu* [Peroutka 1991]. Josef Macek se uplatnil jako široce rozhledný národohospodář a zároveň teoretik sociální politiky, přesvědčený o tom, že si svět potřebuje ujasnit podstatu ekonomického blahobytu a jeho podmínek: nejen materiálních a technických, ale i morálních a politických ... V neposlední řadě pak i Karel Čapek svými úvahami o politice,

veřejných záležitostech, o chronických deficitech občanství a o člověku jako *zoon politikon* v kontextu české společnosti [Čapek 1993, 16–22]. Není bez zajímavosti, že všichni přicházeli s těmito svými příspěvky v době významné pro české národní společenství, v době, kdy český národ buď ještě usilovalo o plnou politickou emancipaci, nebo v prvních letech po jejím dosažení.

Nejlépe by se toto období formování veřejné politiky dalo přirovnat ke stadiu ještě nenarozeného dítěte, které však, byť ještě nemělo jméno, už o sobě dávalo vědět.

3. Svítání v temných dobách?

Mladší generace českých odborníků neví o podobě společenskovedního zkoumání v dobách komunismu téměř nic – o zahraničních nemluvě. Přirozeně se orientuje především na postupy a výsledky západní vědy. Přitom současnost sociálních věd v České republice je stále výrazně poznamenávána (v dobrém i ve špatném slova smyslu) jejich genezí z odborného, mravního a do jisté míry i institucionálního zázemí, které v zemi zanechal komunismus.

Vnímání doby komunismu jako doby naprostého temna a absolutního mocenského monopolu Komunistické strany Československa je nejen ahistorické, ale i výrazným způsobem zkreslující skutečnou podobu sociálních, ekonomických, politických a administrativních procesů. Obecně lze říci, že v té době nejen že se ve výzkumu objevovala veřejně politická témata, ale dokonce že i některé politické subjekty měly sklon uplatňovat veřejně politické koncepty v politické praxi.

3.1 Šedesátá léta

Fenomén kulturní a sociální proměny, která nastala v šedesátých letech dvacátého století ve světě a v tehdejší Československu, nebyl dosud uspokojivě vysvětlen. Skutečností zůstává, že paralelně vznikala a půso-

bila kulturní, politická a občanská protestní hnutí proti stávajícímu establishmentu v USA, v západní Evropě (především ve Francii a ve Spolkové republice Německo) i na Východě. Krátká a násilím ukončená liberalizace politiky i ekonomiky v Československu byla součástí tohoto přelomu, i když měla i svá specifika.

Ideovými předchůdci Pražského jara 1968 byla především díla odborných týmů, které se sice zformovaly na bázi oficiálních institucí, nicméně již od začátku 60. let se zřetelně odpoutávaly od vysoce ideologizovaných a myšlenkově sterilních konceptů oficiálního učení marxismu-leninismu.

PŘÍKLADY

Machoninův tým, pracující na půdě Ústavu sociálně politických věd (do roku 1968 Ústavu marxismu-leninismu) Karlovy univerzity, legitimizoval jak solidní výzkumnou práci orientovanou na empirický sociologický výzkum, tak i pojetí společnosti jako vyvíjejícího se stratifikovaného organismu s diferencovanými zájmy jednotlivých tříd, vrstev a s vnitřními tensemi danými dynamickou funkční nerovnováhou jeho jednotlivých složek.

Hlavní dílo: Machonin, P. a kol. 1969. *Československá společnost. Sociologická analýza sociální stratifikace*. Bratislava: Epoque.

Richtův tým, pracující na půdě Československé akademie věd, zformuloval ucelenou hypotézu o společenských proměnách daných rostoucí úlohou znalostí a jejich aplikací v životě společnosti. Odpoutal se tím od jednoho z marxisticko leninských klišé o determinaci nadstavby (kulturně hodnotového subsystému společnosti) základnou (materiální produkci).

Hlavní dílo: Richta, R. a kol. 1966 (reedice 1967, 1969). *Civilizace na rozcestí: společenské a lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce*. Praha: Svoboda.

Ota Šik pracoval od roku 1961 jako ředitel *Ekonomického ústavu Československé akademie věd*. Na pozadí vleklých krizí a rostoucí neefektivnosti centrálně plánovaného hospodářství studoval – a v politickém prostředí vlády jedné strany navrhoval – možnosti širšího využití regulačních potencií trhu. Autor pojmu „třetí cesta“.

Hlavní dílo: Šik, O. 1967. *Plán a trh za socialismu*. Praha.

Zdeněk Mlynář vedl jako pracovník Ústavu státu a práva Československé akademie věd v 60. letech mezioborový tým pro otázky rozvoje politického systému socialismu. Jeho hlavním tématem bylo rozšíření možností pro účast lidí na řízení společnosti. To jeho tým nakonec dovedlo až k úvahám o potřebě pluralizace politického systému.

Hlavní dílo: Mlynář, Z. 1964. *Stát a člověk: úvahy o politickém řízení za socialismu*. Praha: Svobodné Slovo.

Kromě produkce těchto týmů koncem 60. let vyrašily i mnohé další výhonky svobodnější odborné reflexe různých veřejně politických problémů tehdejší československé společnosti.² Podstatné pro tyto pozoruhodné pokusy prolamovat rigidní vládnoucí ideologii bylo, že se opíraly o (dobově i situačně takticky ovšem podmíněnou) legitimitu odborného fundamentu, že usilovaly o multidisciplinární profilaci vznikajících analýz, a že rozvíjely i dimenzi praktického uplatnění získaných poznatků.

² Například ve *Vojenské akademii Praha* položila skupina vědeckovýzkumných pracovníků (Vojtěch Mencl, Miroslav Purkrábek, Zdeněk Novák, Milan Ždímál, Antonín Rašek ad.) základy nově pojaté vojenské vědy a vojenské sociologie. Byla přeložena řada prací západních vojenských odborníků, zpracovány desítky teoretických studií a realizovány výzkumy problémů války a míru, sociálního postavení vojáků a důstojníků, jejich studijních zájmů a aktivit volného času apod. Tyto aktivity vyústily ve zpracování memoranda, které požadovalo větší samostatnost členských zemí Varšavské smlouvy ve vojenských rozhodovacích procesech. Tento text byl jedním z důvodů, proč vojska Varšavské smlouvy obsadila budovu Vojenské akademie jako první, ještě před obsazením generálního štábu a ministerstva obrany.

Okupace Československa v srpnu roku 1968 a následná tzv. normalizace vedly k rozprášení těchto týmů a ke krutým personálním čistkám. Kromě rozsáhlé vnější i vnitřní emigrace, v některých případech i oportunního přizpůsobení se a dokonce aktivního přisluhování nastalým dusným poměrům (Radovan Richta), přežily jen skromné enklávy především empirického výzkumu dílčích veřejně politických problémů, které mohly postupně rozšiřovat spektrum svých aktivit a více se nadechnout až v 80. letech 20. století.

Nejlépe by se toto období formování veřejné politiky dalo přirovnat k mrtvému narozenému dítěti.

3.2 Osmdesátá léta

Komunistický režim nebyl homogenní. I takzvaná společnost „reálného socialismu“ (včetně jejího politického establishmentu) byla zájmově diferencovaná. Vědě navíc přihrávala skutečnost, že oficiální marxisticko-leninská ideologie deklarovala, že řízení společnosti má vědecký charakter a má se tedy odehrávat na bázi uplatnění vědeckých poznatků v praxi.

Prakticky to znamenalo, že výzkumné instituce fungovaly nejen v rámci Československé akademie věd, ale (byť ve velmi omezené míře) i na vysokých školách a také jako resortní výzkumné ústavy přiřazené jednotlivým ministerstvům (například Výzkumný ústav výstavby a architektury, Výzkumný ústav životní úrovně, Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce, Ústav sociálního lékařství a organizace zdravotnictví, Výzkumný ústav pro vědeckotechnický rozvoj, TERPLAN, Výzkumný ústav strojírenské technologie a ekonomiky, Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, bylo jich však mnohem více). I společenské organizace sdružené v Národní frontě si ustavovaly svá výzkumná zařízení; sám jsem první léta svého odborného působení strávil v Oddělení komplexního modelování Sportpropag, účelového zařízení Československého svazu tělesné výchovy.

V 80. letech se poněkud pragmatičtěji orientované kruhy komunistického establishmentu, soustřeďující se kolem tehdejšího premiéra Lubomíra Štrougala, rozmohly i na programové řízení sociálně vědního výzkumu. Šlo o Státní program ekonomického výzkumu, jehož mozkem (*master-mind*) se stal doc. Zdeněk Kolář (sám vyškrtnutý z KSČ začátkem 70. let). O tomto programu se docela právem říkalo, že poskytuje obživu mnoha politicky nespolehlivým intelektuálům. Vznikaly i poradenské agentury, které zprostředkovávaly zakázky z veřejných zdrojů výzkumným týmům (v oblasti našeho zájmu to byl například Dům techniky Československé vědeckotechnické společnosti Pardubice).

Součástí pomalu se proměňující společenské atmosféry byly i veřejné odborné diskuse. Jednou z takových platforem bylo od druhé poloviny 70. let oddělení komplexního modelování Sportpropag vedené Milošem Zemanem,³ další Československá vědeckotechnická společnost; jisté možnosti nabízely i odborné společnosti působící při Československé akademii věd – například Ekologická sekce Biologické společnosti, organizující environmentálně zaměřené diskuse lidí nespokojených s cenou, kterou společnost platila za maximalizaci materiální výroby ohrožením životního prostředí a lidského zdraví. Především ekonomové docházeli na veřejné diskuse, organizované Václavem Klausem na půdě *Československé národní banky*. Nezahrnuji sem však výzkumné aktivity realizované tehdejšími *Prognostickým ústavem AV ČR*, přestože jeho pracovníci měli poměrnou volnost jak ve formulaci témat, tak v přístupu k jejich řešení – a přestože se z mnohých z nich později staly veřejně činné osobnosti. Souhrnné výstupy tohoto ústavu (včetně praktických doporučení) totiž podléhaly důsledné ideologické cenzuře jeho tehdejšího šéfa Waltra Komárka.

³ To však bylo z politických důvodů zrušeno na jaře 1984. Záminkou se stalo publikování sborníku věnovaného problémům metodologie sociálních věd, otevřeně kritizujícího poměry a kondici oficiální československé vědy. (Metodologické 1982/83)

Yvonne Strecková a výzkum odvětví rozvoje člověka

V líhni této politické ekonomky, působící na Právnické fakultě Masarykovy univerzity (v té době Univerzity J. E. Purkyně) v Brně, se formovala odborná kariéra nejednoho dnešního docenta či profesora v oboru veřejné ekonomie a veřejné správy. Bylo zřejmé, že specifika národohospodářských odvětví, jejichž produktem není materiální statek, ale poskytnutí služby, notabene změněná kvalita lidí (školství, zdravotnictví, kultura, tělovýchova a sport, sociální péče), nelze dobře zkoumat pojmy klasické marxistické politické ekonomie. Celý výzkumný směr, který koordinovala v 80. letech, se nazýval *Rozvoj sociálně-ekonomického komplexu odvětví rozvoje člověka a zdokonalování jeho systému řízení*.

Miroslav Purkrábek se spolupracovníky (Lubomír Kružík, Ctibor Drbal, Jaromír Štěpán, Martin Potůček a další) a zkoumání zdravotní péče a organizace zdravotnických služeb

Ředitel tehdejšího Ústavu sociálního lékařství a organizace zdravotnictví prof. MUDr. Vilibald Bílek se nesnášel s tehdejším ministrem zdravotnictví prof. MUDr. Jaroslavem Prokopcem. Otevíral tím prostor pro kriticky orientovaný a sociologicky, ekonomicky a právně fundovaný výzkum provozu, řízení a financování českého zdravotnictví, který vyústil až do formulace souhrnné prognózy vývoje péče o zdraví, identifikující mnohé neuralgické body jejího fungování a rozvojových problémů [Kružík a Potůček 1985, 97; Potůček 1988a, 175; 1988b, 375, 470, 522].

Tým Martina Potůčka zkoumající procesy kultivace a uplatnění lidského potenciálu ve společenském reprodukčním procesu

Postavení člověka a podmínek, které jej na jedné straně formovaly, a do kterých následně zasahoval on sám svými uplatňovanými dispozicemi a sklony – to bylo téma interdisciplinárně pojatého výzkumu, který rámoval a zabezpečoval Státní program ekonomického výzkumu a na kterém pracoval tým více než dvaceti odborníků z nejrůznějších institucí

operujících převážně v „šedé zóně“ tehdejších sociálních věd. Byl vyvinut a uplatněn originální koncept lidského potenciálu s ambicí poskytovat návod pro změny veřejně politické praxe především, ale nejenom, v odvětvích rozvoje člověka, koncept příbuzný později na Západě vyvinutému pojmu lidský kapitál. Analogicky se pojem sociálně participačního potenciálu velmi blížil později uplatněnému pojmu sociální kapitál [Potůček 1988c, 175; 1989, 325; 1991, 115].

Tým Josefa Alana a Koncepce rodinné politiky

Pomalé, ale na konci 80. let už zřetelné uvolňování sociálních věd z tuhého sevření politických hlídačů a stranických ideologů vedlo k formování týmů, koncentrujících se na vybrané otázky fungování sociálních soustav, jejich vlivu na život lidí a hledání alternativních řešení. Jeden z takových týmů pracoval pod vedením Josefa Alana na pražské pobočce Výzkumného ústavu sociálního rozvoje a práce. Sestavil alternativní, decentralizovanou a individualizovanou koncepci podpory rodině. Než ovšem došlo k jejímu projednání ve strukturách tehdejšího federálního ministerstva práce a sociálních věcí, přišel listopad 1989 – a všechno bylo jinak [Alan a kol. 1988].

To je jen několik příkladů svojí povahou veřejně politických výzkumných témat, řešených koncem 70. a v 80. letech v tehdejší Československu. Mnoho dalších témat obdobného charakteru se řešilo tu i onde a výčet jejich nositelů a výsledků zdaleka přesahuje možnosti této stati. Detailnější charakteristiku podmínek vývoje a stavu sociologie v těchto dobách zaznamenal kulatý stůl zorganizovaný Sociologickým časopisem – viz Česká sociologie [2004].

Toto období formování veřejné politiky by se dalo nejlépe přirovnat k vysokému stupni těhotenství.

4. Konečně svoboda

Vyvrcholením uvedeného „zrání veřejné politiky pod totalitní pokličkou“ bylo krátké působení Programové komise Občanského fóra od listopadu 1989 do června 1990. Odborníci, kteří do té doby pracovali na různých výzkumných tématech a kultivovali své výzkumné nástroje a obohacovali svoje poznatky prostřednictvím zmíněných diskusí, ovšem stále bez větší naděje na jejich praktické uplatnění, okamžitě postřehli doširoka otevřené „okno příležitosti“ a vypracovali pro nově vzniklý politický subjekt řadu programových dokumentů v nejrůznějších oblastech. Tuto komisi vedl až do svého jmenování federálním ministrem životního prostředí Josef Vavroušek; po něm ji převzal Daniel Kroupa. Jejím hlavním výstupem bylo zpracování Volebního programu Občanského fóra pro první svobodné volby v červnu 1990, jehož konečným editorem (nikoliv, jak sám později tvrdil, autorem) byl Miloš Zeman.⁴ (Volební program 1990).

Vznikaly i jiné programové dokumenty. V krátké době pěti měsíců byl například vypracován a ještě před volbami publikován Návrh reformy péče o zdraví (1990), vypracovaný pracovní skupinou Ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí ČR pro reformu (SKUPR), vzniklou z odborníků seskupených kolem Občanského fóra zdravotníků. Ten se stal základem prvních kroků polistopadové transformace českého zdravotnictví. V resortu obrany byl již v roce 1990 zřízen Vojenský ústav sociálních výzkumů, který prováděl výzkumy sociálních podmínek vojenské služby. V témž roce byl ustaven i Institut pro strategická studia, který připravoval projekt reformy armády.

Teprve po roce 1989 se mohl začít náš obor rozvíjet naplno *lege artis*. Dopomohly k tomu dvě zásadní okolnosti: jako pára nad hrcem se náhle vytratila personální, politická a ideologická kontrola sociálních

⁴ Pozdější předseda České strany sociálně demokratické (1992–2000) a předseda vlády České republiky (1998–2002).

věd shora – a zároveň se doširoka otevřely možnosti studovat a případně i uplatňovat výsledky západní vědy a navazovat s ní produktivní kontakty.⁵

4.1 Devadesátá léta

Přestože veřejně politických témat byla od 60. let v českých zemích řešena celá řada, až do začátku 90. let tedy nelze hovořit o veřejné politice jako o vědní disciplíně. Poohlédneme-li se po světě, pak v samotné zemi, kde se zrodila, v USA, lze její začátky situovat přibližně do druhé poloviny 60. let, kdy se, povstávajíc z lůna jiných oborů (především veřejné správy a práva), začala postupně emancipovat (aniž by tento proces i dnes mohl být považován za dokonaný).

Událostí, která s konečnou platností iniciovala o etablování oboru v České republice, byla moje cesta do Spojených států, vykonaná s podporou nadace Eisenhower Exchange Fellowships se sídlem ve Filadelfii na podzim roku 1992. Umožnila mi tam seznámit se s jeho aktuálním stavem v této zemi. Navštívil jsem nejdůležitější univerzity (srovnej přílohu A), think tanky (Urban Institute, Brookings Institute), centrální výzkumné instituce (General Accounting Office, National Institute of Health), Americkou asociaci škol veřejné politiky. Zúčastnil jsem se i pravidelné výroční konference Americké asociace pro veřejnou politiku.

Po návratu do právě se rozdělujícího Československa mi bylo jasné: *mnohé z toho, v čem se do té doby české sociální vědy angažovaly, už mělo povahu veřejně politických výzkumných projektů a návrhů politik, nicméně nebylo to takto ani vnímáno, ani pojmenovááno.* Byl jsem si přitom jist, že jde o obor, který je potřeba dále rozvíjet a který má velký, dosud minimálně využitý, prostor pro svůj další rozvoj i praktické uplatnění.

⁵ Českým sociálním vědám bylo - na rozdíl od jejich polských či maďarských protějšků - až do pádu komunismu režimem účinně bráněno v jakýchkoli významnějších kontaktech či spolupráci se západními partnery.

Od jara 1990 jsem působil na nově vzniklé Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Ta byla méně strnulá než jiné, z „reálně socialistických“ stereotypů chování jen pomalu se vymaňující, akademické instituce. Rozhodl jsem se proto své plány realizovat právě zde. Bylo ovšem třeba se vyrovnat s dosavadní, především evropsky kontinentálně zakotvenou, tradicí výuky sociální politiky v zemi.⁶ Jednostrannou orientací na veřejnou politiku by byl ztížen přístup k mnoha užitečným zdrojům poznatků i metodických zkušeností z výzkumné praxe i výuky tohoto oboru. Přitom bylo zřejmé, že největší inovační podněty přicházejí právě z USA. Proto padla volba na pojmenování oboru jako *veřejné a sociální politiky* s tím, že bude čerpat jak ze silné evropské a domácí poznávací tradice sociální politiky, datující se až k počátku 20. století – srovnej Englišovu útlou, ale o to koncepčněji pojatou knížku *Sociální politika* [Engliš 1916] –, tak z nových inspirací zpoza Atlantiku.

Následovalo několik nutných, nikoliv ovšem snadných kroků: připravit a posléze realizovat magisterský a návazně i doktorský výukový program oboru, založit systematický výzkum veřejné politiky v České republice a přizpůsobit tomu všemu i organizační strukturu Fakulty sociálních věd. První akreditační přihláška magisterského programu Veřejné a sociální politiky, podaná na podzim roku 1992, se nesetkala s pochopením většiny tehdejších členů Akreditační komise Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Byla zamítnuta jako neopodstatněně rozšiřující plejádu již akreditovaných a etablovaných oborů. V té chvíli projevil velké porozumění pro tento návrh jeden z členů této komise Ladislav Tondl. Vzděláním teoretik a metodolog vědy, filozof, logik, ale také sociolog, pochopil relevanci takto koncipované disciplíny pro vědu, ale i pro řešení praktických úloh nového českého státu. Po diskusi s ním a po mírném

⁶ Tato myšlenková tradice mne zřetelně oslovila v době mého studia magisterského programu *European Social Policy* na *Department of Social Policy and Administration* na *London School of Economics and Political Science* v akademickém roce 1990/1991.

přepřipravování a novém zdůvodnění pak už akreditační přihláška na příslušné komisi prošla. Po reorganizaci celé fakulty v roce 1993 se na nově vzniklém Institutu sociologických studií již existující oddělení sociální politiky přeměnilo na Katedru veřejné a sociální politiky (KVSP). Ta se pak stala institucionálním jádrem rozvoje oborové výuky i výzkumu. První adepti magisterského studia oboru byli přijati ke studiu již v akademickém roce 1993/1994.⁷ Následovala akreditace doktorského programu veřejné a sociální politiky a zahájení výuky doktorandů v akademickém roce 1996/1997.

Lze říci, že pupeční šňůra svazující veřejnou politiku se sociologií, svazek existující hlavně díky tomu, že jsem původním vzděláním sociolog a v době vzniku oboru jsem působil na sociologické katedře, zanechala na podobě české školy veřejné politiky své stopy. Kromě sociologických předmětů jsme ovšem mohli čerpat i z relevantní nabídky jiných institutů naší fakulty (ekonomie, politologie). Základem výuky se staly kursy veřejné politiky a sociální politiky, veřejné správy, veřejné ekonomie, práva; na žádost studentů přibyla o pár let později i výzkumná praktika metod analýzy a tvorby politik. Postupně se rozšiřovala nabídka specializačních kursů v různých aplikačních oblastech. Výuka veřejné politiky ve Spojených státech nás inspirovala k zařazení povinné praxe ve veřejném nebo občanském sektoru, ale také v liberalizaci podmínek přijetí do magisterského i doktorského programu. Zde považujeme praktickou zkušenost z výkonu povolání blízkého oboru a/nebo určitou míru životních zkušeností a zájem o obor za stejně důležité jako dosažení předchozího formálního vzdělání v něm. Ke studiu magisterského programu přijímáme i absolventy s úplným vysokoškolským vzděláním z jiných (nikoliv jen sociálně vědních) oborů; ke studiu doktorského programu navíc předpokládáme u absolventů jiných oborů i přiměřenou délku praxe. Obor

⁷ Bylo jich pět: Eva Budzinská (provdaná Keneally), Martin Dlouhý, Miriam Kotrusová (provdaná Laššáková), Jiří Remr, Donna Vozar. Tři Češi, Slovenka a Američanka.

již absolvovalo 187 studentů magisterského studia a dosud studuje 105 jeho dalších adeptů; na doktorské úrovni absolvovalo 15 a dosud studuje 49 studentů.⁸

Koordinace výzkumu veřejné politiky se ujal dnes už zesnulý Miroslav Purkrabek. Ve dvou tříletých cyklech podpořených Grantovou agenturou ČR rozvinul s týmem pracovníků katedry a dalších přizvaných odborníků velkoryse koncipovaný empirický výzkum důležitých aspektů formování a realizace veřejné politiky v České republice v 90. letech, a to především na centrální úrovni, jako politického procesu. Výsledky tohoto výzkumu, jediného takto pojatého v té době, byly publikovány v deseti sbornících řady Veřejná a sociální politika, publikovaných Institutem sociologických studií FSV UK v letech 1994–1999 (viz příloha B). K základním charakteristikám české veřejné politiky jako sociální praxe v té době patřilo upřednostňování rozvoje ekonomiky na úkor jiných oblastí života společnosti, zejména občanského sektoru, důraz na centralizované řízení, podceňování odborných analýz pro tvorbu politiky a také podceňování etických, hodnotových základů společenského života [Potůček 1996b: 192].

První pracovní učebnice oboru byla vydána po zahájení výuky na magisterské úrovni jako účelová publikace Institutu sociologických studií [Potůček a kol. 1996a]. Autorsky se na ní podílel poté, co po volbách v roce 1992 odešel z federální vlády a stal se členem naší katedry, i předčasně tragicky zesnulý Josef Vavroušek, přední český environmentalista.

Toto období formování veřejné politiky lze přirovnat k dětskému věku.

⁸ Údaje z května 2007.

4.2 Začátek nového tisíciletí

Proti původnímu předpokladu se pracovníci Katedry veřejné a sociální politiky spolu s dalšími odborníky propracovali k vydání knižní podoby základní učebnice oboru až téměř o deset let později [Potůček a kol. 2005a]. Tato učebnice navázala na obsah mezinárodní učebnice veřejné politiky pro střední a východní Evropu, která vyšla o dva roky dříve a na jejímž zpracování se autorsky podílelo i několik pracovníků naší katedry [Jenei et al. 2003]. Obsah anglického originálu ovšem do značné míry inovovala a přizpůsobila českým realitám. Nabídla i zpřesněnou definici našeho oboru:

Věřnou politiku vymezujeme jako disciplínu propracovávající a aplikující výkladové rámce sociologie, ekonomie, politických věd, práva, teorie řízení a dalších oborů k analýze a prognóze procesů formování a uplatňování veřejných zájmů vážících se na řešení diferencovaných sociálních problémů. Věnuje se přitom především institucionálnímu zprostředkování těchto procesů veřejným, občanským a do jisté míry i komerčním sektorem v poloze, která je využitelná politickou praxí [Potůček a kol. 2005a: 21].

Centrum pro sociální a ekonomické strategie (CESES) při Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, ustavené v roce 2000, vytvořilo předpoklady pro intenzivnější výzkum české veřejné politiky. Jako interdisciplinární pracoviště rozvíjející teorii i praxi souhrnného prognózování a formulace vizí a strategií pro český stát se stalo ideálním místem pro přestování interdisciplinárního sociálně vědního výzkumu i rozvíjení jeho metodologické dimenze s ambicí poskytovat relevantní podklady pro strategické řízení země. Od doby svého vzniku vypracovalo celou řadu dílčích výzkumných zpráv i souhrnných studií, uspořádalo řadu odborných konferencí i popularizačních akcí a s úspěchem vstoupilo do evropského výzkumného prostoru.

Příklady výzkumných projektů CESES (<http://ceses.cuni.cz>)

Vize a strategie rozvoje české společnosti

Předmět výzkumné činnosti zahrnuje systematickou identifikaci a analýzu klíčových otázek modernizace české společnosti, jejích vývojových bariér a rozvojových příležitostí. CESES se soustřeďuje na zpracování dílčích i souhrnných vizí a strategií sociálního, ekonomického a politického vývoje České republiky v širším globálním, mezinárodním, bezpečnostním a ekologickém kontextu a ve vztahu k jejímu uplatnění v Evropské unii. Za tímto účelem jsou vypracovávány analýzy a scénáře usnadňující artikulaci národních zájmů a od nich odvozených priorit pro český stát. Součástí realizace dílčího projektu je i rozvíjení metodiky zkoumání možných budoucností a uplatňování nástrojů strategického řízení [Vize 2001, Průvodce 2002, Potůček a kol. 2003a, Potůček a kol. 2005b].

Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti

Předmětem projektu je současný stav, změny a výhled vývoje sociální a kulturní soudržnosti české společnosti s cílem navrhnout realistickou strategii k posílení soudržnosti jak na makroúrovni, tj. na úrovni státu, tak na mezo- a mikroúrovni společnosti.

Systematický rozvoj metodologie prognózování

Systematické sledování, experimentální ověřování, rozvíjení a evaluace ve světě užívaných prognostických metod a postupů. Vývoj nových metod a jejich vřazování do uceleného komplexu prognostické metodologie a praxe zkoumání budoucího vývoje České republiky [Potůček 2005, Nováček, Potůček, Slintáková 2004, Potůček, Slintáková 2005].

Srovnávací výzkum neziskového sektoru

Druhá a třetí vlna projektu Johns Hopkins University zkoumajícího komplex základních parametrů neziskového sektoru ve více než dvaceti

zemích světa. CESES v pozici národního koordinátora vypracovalo zprávu za Českou republiku, která bude uveřejněna v souhrnné publikaci z jeho třetí vlny ke konci r. 2007.

Evropská politika třetího sektoru

Výzkumná spolupráce osmi „starých“ členských zemí EU a České republiky byla zaměřena na analýzu vlivu politiky EU na veřejnou politiku jednotlivých zemí týkající se třetího sektoru. Kromě vypracování „národní kapitoly“ za ČR CESES koordinovalo i zpracování případových studií veřejné politiky ve třetím sektoru za všechny zúčastněné země.

Rozvojové cíle tisíciletí pro Českou republiku

Národní zpráva za ČR vznikla ve spolupráci Regionálního centra UNDP pro Evropu a Společenství nezávislých států a CESES. Zpráva byla zpracována jako součást zprávy regionální, která zahrnuje vedle České republiky i zprávy za Maďarsko, Slovinsko a Slovensko a regionální srovnání. Zprávy mají podnítit veřejný zájem o sledování rozvojových cílů tisíciletí v těchto zemích [Potůček a kol. 2004].

Zpráva o lidském rozvoji 2003

Cílem tohoto projektu bylo připravit v kooperaci s Mezinárodní organizací práce a UNDP Zprávu o lidském rozvoji 2003 v České republice a předložit ji jako podklad pro národní konferenci k diskusi o sociálním a ekonomickém vývoji posledního desetiletí [Potůček a kol. 2003b].

Také na Institutu zdravotní politiky a ekonomiky a na Katedře veřejné a sociální politiky UK FSV se rozvíjel výzkum, zaměřený na problematiku zdravotních a sociálních služeb a odpovídajících politik.

Toto období formování veřejné politiky lze již přirovnat k věku dospívání.

4.3 Další výukové instituce v České republice

Výuka oboru se postupně prosazovala (především v podobě specializovaných kursů) i na jiných českých vysokých školách. Ekonomicko správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně nabízí kurs Veřejná a sociální politika doktorandům oboru Veřejná ekonomika. Vysoká škola báňská v Ostravě zařadila povinný kurs Veřejná politika do výuky magisterského programu Veřejná ekonomika a správa, právě tak jako Palackého univerzita v Olomouci do magisterského programu Mezinárodní rozvojová studia. Druhý magisterský program veřejné politiky v České republice je přichystán k otevření na Anglo-americké vysoké škole, o.p.s. v Praze v akademickém roce 2007/2008. Bude nabízen v angličtině.

4.4 Mezinárodní spolupráce

V rámci postkomunistických zemích se nejdříve rozvinula spolupráce s budapeštskou ekonomickou univerzitou, která ostatně nabídla svůj magisterský program veřejné politiky jako vůbec první v tomto regionu. S podporou mezinárodní nevládní organizace Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe a především ve spolupráci s kolegy z Maďarska, ale také z USA a ze Slovenska také byla vydána již zmíněná první učebnice oboru se zaměřením na problematiku tohoto regionu. Už od první poloviny 90. let se také rozvíjejí kontakty se slovenskými kolegy (působícími především v nevládní neziskové organizaci Inštitút pre verejné otázky a na nedávno vzniklém Ústavu verejnej politiky Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislavě).

Spolupráce s USA se soustavněji rozvíjela především se School of Public Health na University of California v Berkeley, a to prostřednictvím výzkumných a výukových grantů umožňujících pobyt talentovaných výzkumníků s ukončeným doktorským studiem na této americké univerzitě. Podobný kontakt byl navázán i s Carl Vinson Institute of Government, University of Georgia, Athens, a s George Mason University ve Fairfaxu.

Ze západoevropských učilišť a výzkumných center stojí za zaznamenání především dlouhodobější spolupráce s Department of Social Policy and Applied Social Research na Oxford University ve Velké Británii, s Konstanz Universität a s Wissenschaftszentrum für Sozialforschung v Berlíně v Německu a s European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions v Dublinu v Irsku.

5 Reflexe aktuálního stavu oboru v České republice

Obor se v průběhu let zformoval do podoby, která nese jisté charakteristické rysy. Uvedl bych především orientaci na celostní analýzu problémů, ohrožení a rozvojových příležitostí země a jejích obyvatel, která se může stát základem pro identifikaci strategických voleb. Kombinují se kvalitativní a kvantitativní metody (zkoumání postojů veřejnosti a elit, analýzy národních i mezinárodních statistických dat, rozbory a návrhy soustav indikátorů, analýzy institucionálních rámců). S tím souvisí propracovávání konceptu strategického vládnutí, včetně promýšlení interference regulačního působení trhu, státu a občanského sektoru [Potůček 1997, Potůček 1999, Potůček 2005a, Potůček, Rašek 2007]. Byla zpracována i řada dalších sektorových analýz a návrhů politik v oblasti bezpečnosti, vzdělávání, zdravotnictví a j. Hodně pozornosti bylo věnováno specifikům občanského sektoru [Frič 2000, Frič, Goulli 2001, Frič 2004, Frič, Goulli, Vyskočilová 2004, Frič 2005, Potůček 2006]. V poslední době byla věnována intenzivní pozornost propracovávání teoretických [Frič, Potůček 2004, Mašková, Potůček 2007] a metodologických [Potůček, Veselý, Nekola 2004, Potůček 2005c, Veselý, Nekola 2007] základů oboru. O řešení nosných výzkumných projektů, financovaných z veřejných prostředků poskytovaných Českou republikou, není v posledních letech nouze. Oboru se daří se prosazovat i v evropském výzkumném prostoru (především účastí v 6. rámcovém programu Evropské unie). Je postaráno o výuku mladých výzkumníků, realizují se nosné výzkumné projekty, přibývá odborných

prací publikovaných v češtině i v angličtině, vznikl odborný časopis, jehož první číslo právě sledujete.

V posledních letech, především díky vstupu CESESu do veřejného prostoru, se podařilo se v něm uchytit a nabídnout zajímavé stimuly k přemýšlení i k praktickému uplatnění jak politikům, tak širší odborné i občanské veřejnosti. Tato komunikace se nicméně, až na vzácné výjimky, odehrávala spíše na bázi jednorázových akcí (byť i na vrcholové úrovni společných seminářů se členy vlády), které pravděpodobně neměly trvalejší vliv na formování reálné veřejné politiky. Také mediální reflexe výsledků veřejně politického výzkumu má dosud výrazné rezervy.

Lze říci, že obor veřejná politika v České republice už zakořenil. Je tudíž na místě položit si otázku, jaké jsou jeho deficity a kde se mu rýsují nové rozvojové příležitosti.

Spolupráci veřejné politiky se sociologií považují za robustní, produktivní a podnětnou. Naplňuje se nejen v rozvíjení teoretických základů a metodického instrumentária oboru, ale i v řadě specificky zaměřených empirických výzkumů. Představitelé oboru se v kontaktu s politology aktivně účastnili posledních konferencí České společnosti pro politické vědy. Přínosy ekonomie jsou patrné především v uplatnění subdisciplín jako je veřejná ekonomika či institucionální ekonomie. Přesto naráží spolupráce s ekonomy a politology na bariéry, vyplývající především z rozdílného chápání podoby interdisciplinární spolupráce.

Důležitým úkolem bude další zkvalitnění výuky. Tato potřeba vyvstává do popředí jednak vzhledem k zahájení kombinované podoby výuky magisterského programu, určené zájemcům z praxe s potřebou doplnit si vzdělání v našem oboru, již v akademickém roce 2007/2008, jednak k možnosti otevření magisterského programu oboru v angličtině. Obsah výuky bude nutno přizpůsobovat měnícím se potřebám praxe, a to mimo jiné i v souvislosti s nároky vyplývajícími z členství České republiky v Evropské unii. Zde bude možno využít výsledků probíhajícího šetření zjišťujícího uplatnění absolventů v praxi.

Jsem si jist, že obor i přes všechny svoje nedostatky dozrává a stává se stále atraktivnějším polem pro uplatnění talentu a elánu nastupující generace výzkumníků i pedagogů.

Nastávající období formování veřejné politiky v České republice tedy nazvěme (s jistou dávkou historického optimismu) obdobím ranné dospělosti.

Martin Potůček je profesorem veřejné a sociální politiky na Fakultě sociálních věd Karlovy univerzity (katedra veřejné a sociální politiky Institutu sociologických studií a Centrum pro sociální a ekonomické strategie) a na Univerzitě v Kostnici, Německo. Autor a spoluautor mnoha učebnic, knižních publikací (např. Sociální politika 1995; Nejen trh, 1997; Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989, 1998; Not Only the Market, 1999; Křižovatky české sociální reformy, 1999; Public Policy in Central and Eastern Europe, 2003, The Capacity to Govern in Central and Eastern Europe, 2004; Veřejná politika, 2005; Strategické vládnutí a Česká republika, 2007) a odborných statí. Poradce a konzultant.

Literatura

Alan, J. a kol. 1988. *Koncepce rodinné politiky*. Praha: Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce.

Čapek, K. 1993. „O politice.“ In: *O věcech obecných čili Zóon politikon*, 16–22. Praha: Melantrich.

„Česká sociologie v letech 1965–1989. Kulatý stůl Sociologického časopisu.“ *Sociologický časopis* 40, č. 5, (2004): 695–744.

Engliš, K. 1916. *Sociální politika*. Praha.

Frič, P. „The third sector and the policy process in the Czech Republic.“ *Third Sector European Policy Working Paper*. June 2005 No 6. London and Prague: LSE-CCS.

Frič, P., Goulli, R., Vyskočilová, O. 2004. „Small Development within the Bureaucracy Interests: The Nonprofit Sector in the Czech Republic.“ In: Zimmer, A., Priller, E. *Future of Civil Society: Making Central European Non-Profit Organizations Work*. Berlin: VS Verlag für Sozialwissenschaften. Frič, P., Goulli, R. 2001. *Neziskový sektor v České republice*. Praha: Eurolex.

Frič, P., Potůček, M. 2004. „Model vývoje české společnosti a její modernizace v globálním kontextu.“ *Sociologický časopis* 40, č. 4: 415–431. (http://www.martinpotucek.cz/download/articles/model_vyvoje.pdf)

Frič, P. 2000. *Neziskové organizace a ovlivňování veřejné politiky*. Praha: AGNES.

Frič, P. 2004. Political Developments after 1989 and their Impact on the Nonprofit Sector. In: Zimmer, A, E. Priller. *Future of Civil Society: Making Central European Non-Profit Organizations Work*. Berlin: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Jenei, G., Le Loup, L. T., Potůček, M., Váradi, L. (eds.) 2003. *Public Policy in Central and Eastern Europe: Theories, Methods, Practices*. Bratislava: NISPAcee.

Kružík, L., M. Potůček 1985. „Problémy tvorby souhrnné prognózy československého zdravotnictví.“ *Československé zdravotnictví* 33, č. 3: 97–107.

Machonin, P. a kol. 1969. *Československá společnost. Sociologická analýza sociální stratifikace*. Bratislava: Epocha.

Masaryk, T. G. 1990. *Ideály humanitní*. Praha: Melantrich.

Masaryk, T. G. 2000. *Otázka sociální*. Sv. I. II (Spisy TGM sv. 9, 10). Praha: Masarykův ústav AV ČR.

Mašková, M., Potůček, M. (eds.) 2007. *Strategické volby pro Českou republiku: teoretická východiska*. Praha. (V tisku.)

Metodologické problémy společenskovedního výzkumu budoucnosti. 1982/83. Praha: Oddělení komplexního modelování Sportpropag.

Mlynář, Z. 1964. *Stát a člověk: úvahy o politickém řízení za socialismu*. Praha: Svobodné Slovo.

Návrh reformy péče o zdraví. 1990. Praha: Pracovní skupina MZSV ČR pro reformu.

Šik, O. 1967. *Plán a trh za socialismu*. Praha.

Peroutka, F. 1991. *Budování státu I–IV*. Praha: Lidové noviny. 36, č. 8–9, 11, 12: 375–379, 470–475, 522–532.

Potůček, M. 1988c. „Lidský potenciál v rozvoji československé společnosti.“ *Politická ekonomie* 36, č. 2: 175–188.

Potůček, M. 1988a. Možnosti a meze prognózování péče o zdraví. *Československé zdravotnictví* 36, č. 2: 175–188.

Potůček, M. 1988b. „K vývoji perspektivního plánování, prognózování a strategického řízení péče o zdraví v ČSSR I, II, III.“ *Československé zdravotnictví* Potůček, M. 1989. „Lidský potenciál československé společnosti.“ *Sociológia* 21, č. 3: 325–342.

Potůček, M. 1991. „Pojetí lidského potenciálu.“ *Psychologie v ekonomické praxi* 26, č. 3: 115–124.

Potůček, M. a kol. 1996a. *Veřejná politika*. Praha: Institut sociologických studií FSV UK.

Potůček, M. a kol. 2003a. *Putování českou budoucností*. Praha: Guttenberg. (<http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-putovani.pdf>)

Potůček, M. a kol. 2003b. *Zpráva o lidském rozvoji. Česká republika 2003: Odkud přicházíme, co jsme, kam jdeme?* Praha: UNDP a Karlova univerzita. (http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-hdr2003_cz.pdf)

Potůček, M. a kol. 2004. *Rozvojové cíle tisíciletí: Česká republika*. Bratislava: UNDP. (http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-mdgr_cr_part1.pdf)
(http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-mdgr_cr_part2.pdf)

Potůček, M. a kol. 2005b. *Jak jsme na tom. A co dál? Strategický audit ČR*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Potůček, M. a kol. 2005a. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Potůček, M. a kol. „Literature Review on Civil Society, Citizenship and Civic Participation in the Czech Republic.“ *Studie CESES*, 2006. Prague: CESES. (http://www.ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit06__01_potucek.pdf)

Potůček, M., A. Rašek, (eds.) 2007. *Strategické vládnutí a Česká republika*. Praha: Grada. (V tisku.)

Nováček, P., Potůček, M., Slintáková, B. (eds.) 2004. *The First Prague Workshop on Futures Studies Methodology*. Praha: CESES FSV UK. CESES Papers. (http://www.ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_11_potucek.pdf)

Potůček, M., Slintáková, B. (eds.) 2005. *The Second Prague Workshop on Futures Studies Methodology*. Praha: CESES FSV UK. CESES Papers. (http://www.ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit05_10_potucek.pdf)

Potůček, M., A. Veselý, M. Nekola, (eds.) 2004. *Understanding Governance: theory, measurement and practice*. Praha: CESES FSV UK. CESES Papers. (http://www.ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit04_05_potucek.pdf)

Potůček, M. (ed.) 2005c. *Manuál prognostických metod*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Potůček, M. 1996b. „Jak se formovala veřejná politika v České republice po roce 1989.“ In: Potůček, M., M. Purkrabek, P. Háva a kol. *Analýza událostí veřejné politiky v České republice. II. díl*. Praha: UK FSV, ISS. Řada Veřejná a sociální politika 3/1996: 177–192.

Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku. 2002 Praha: Gutenberg. (<http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-pruvodce.pdf>)

Richta, R. a kol. 1966 (reedice 1967, 1969). *Civilizace na rozcestí: společenské a lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce*. Praha: Svoboda.

Veselý, A., Nekola, M. 2007. *Analýza a tvorba veřejné politiky: přístupy, metody a praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Vize rozvoje České republiky do roku 2015. 2001. Praha: Gutenberg. (<http://www.ceses.cuni.cz/CESES-34-version1-vize2015.pdf>)

Volební program Občanského fóra. 1990. Praha: Koordinační centrum Občanského fóra.

Potuček, M. 1999. *Not Only the Market.* Budapešť: CEU Press.

Příloha A: Americké univerzity navštívené v roce 1992

- Harvard University at Boston, John Fitzgerald Kennedy School of Government, Massachusetts Institute of Technology
- George Mason University, Fairfax
- Chicago University, the Irving B. Harris Graduate School of Public Policy Studies and School of Social Service Administration
- Johns Hopkins University v Baltimore, Institute for Policy Studies
- New School for Social Research in New York
- Princeton University, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs
- Stanford University
- University of California at Berkeley, School of Public Policy and School of Public Health
- University of California at Los Angeles
- University of Michigan, Institute of Public Policy Studies
- University of Minnesota, Hubert H. Humphrey Institute of Public Affairs
- University of Pittsburgh, Graduate School of Public and International Affairs

Příloha B: Sborníky řady Veřejná a sociální politika podle čísel. Praha, ISS FSV UK 1994–1999.

1. Potuček, M., Purkrábek, M., Vavroušek, J. a kol. *Zrod teorie veřejné politiky v České republice.* Praha: UK FSV, ISS, 1994. 99 s.

2. Potůček, M., Purkrábek, M., Háva, P. a kol. *Analýza událostí veřejné politiky v České republice. I. díl.* Praha: UK FSV, ISS, 1995. 159 s.
3. Potůček, M., Purkrábek, M., Háva, P. a kol. *Analýza událostí veřejné politiky v České republice. II. díl.* Praha: UK FSV, ISS, 1996. 211 s.
4. Purkrábek, M. a kol. *Veřejná politika a její aktéři. Z poznatků empirických výzkumů občanů, lokálních reprezentantů a poslanců Parlamentu České republiky (1994–1996).* Praha: UK FSV, ISS, 1996. 180 s.
5. Ošanec, F. *Poskytování, financování a reformy zdravotní péče v pěti demokraciích (Rakousko, Německo, Nizozemsko, Kanada, Velká Británie).* Praha: UK FSV, ISS, 1997. 161 s.
6. Sarvaš, Š. a kol. *Bezpečnost a armáda v moderní společnosti.* Praha: UK FSV, ISS, 1997. 189 s.
7. Purkrábek, M. a kol. *Rozhodování, financování a komunikace ve veřejné politice v České republice.* Praha: UK FSV, ISS, 1997. 207 s.
8. Purkrábek, M. a kol. *Centrální politické rozhodování v České republice. 1. díl. První část souboru expertních studií k 2. etapě analýzy veřejné politiky v období let 1997–1999.* Praha: UK FSV, ISS, 1998.
9. Křížová, E., Purkrábek, M. a kol. *Občané a centrální politické rozhodování v České republice. Výsledky výzkumu názorů občanů ČR v září 1998.* Praha: UK FSV, ISS, 1999. 229 s.
10. Purkrábek, M. a kol. *Centrální politické rozhodování v České republice. 2. díl. Druhá část souboru expertních studií k druhé etapě analýzy veřejné politiky v období let 1997–1999.* Praha: UK FSV, ISS, 1999. 181 s.